

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ Κ.Λ.Π. κατά της ΕΛΛΑΔΟΣ

(Προσφυγή υπ' αριθ. 36998/02)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

27 Ιουλίου 2006

*Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική
υπό τις οριζόμενες στο άρθρο 44 § 2 της Συμβάσεως προϋποθέσεις.
Ενδέχεται να τύχει βελτιώσεων ως προς τη μορφή.*

Στην υπόθεση Ευσταθίου κ.λ.π. κατά της Ελλάδος

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Πρώτο Τμήμα),
συνεδριάζον σε τμήμα συντιθέμενο από τους δικαστές :

Λ. ΛΟΥΚΑΪΔΗΣ, Πρόεδρος,

Κ.Λ. ΡΟΖΑΚΗΣ,

F. TULKENS,

E. STEINER,

K. HAJIYEV,

D. SPIELMANN,

S.E. JEBENS,

και S. NIELSEN, *Γραμματέα του Τμήματος*.

Αφού διασκέφτηκε σε συμβούλιο στις 6 Ιουλίου 2006.

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία υιοθετήθηκε κατά την ως άνω ημερομηνία :

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση εισήχθη δυνάμει της (υπ' αριθ. 36998/02) προσφυγής, την οποία κατέθεσαν κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας πέντε Έλληνες υπήκοοι («οι προσφεύγοντες»), τα ονόματα των οποίων περιέχονται στον συνημμένο πίνακα, και οι οποίοι προσέφυγαν ενώπιον του Δικαστηρίου στις 7-10-2002 δυνάμει του άρθρου 34 της Συμβάσεως για την Προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπούνται από τους Δικηγόρους Πειραιώς Τ. ΣΙΓΑΛΑ και Ε. ΤΣΑΝΤΗ. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους εξουσιοδοτημένους εκπροσώπους του πληρεξουσίου της, Β. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟ, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και Ι. ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟ, Δικαστικό Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Στις 16-3-2004, το Δικαστήριο απεφάσισε να κοινοποιήσει στην Κυβέρνηση τη σχετική προς το δικαίωμα προσβάσεως σε δικαστήριο και την αποτελεσματικότητα της αιτήσεως αναιρέσεως αίτωση. Δυνάμει του άρθρου 29 § 3 της Συμβάσεως, το Δικαστήριο απεφάσισε να αποφανθεί ταυτοχρόνως επί του παραδεκτού και της ουσίας.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

Ι. ΟΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ

4. Οι προσφεύγοντες είναι πρώην υπάλληλοι της Εταιρείας Υδρεύσεως και Αποχετεύσεως Πρωτευούσης (εφ' εξής «ΕΥΔΑΠ»).

5. Στις 30-4-1996, η εν λόγω εταιρεία κατήγγειλε τις συμβάσεις εργασίας των προσφευγόντων λόγω συμπληρώσεως των προϋποθέσεων της υποχρεωτικής συνταξιοδότησεως αυτών. Ειδικότερα, η ΕΥΔΑΠ διαπίστωσε ότι οι προσφεύγοντες είχαν συμπληρώσει το όριο ηλικίας, ήτοι το 58ο έτος της ηλικίας τους, και ότι, περαιτέρω, είχαν συμπληρώσει 35ετή συντάξιμη υπηρεσία.

6. Στις 29-7-1996, οι προσφεύγοντες κατέθεσαν στο Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών αγωγή, με την οποία ζητούσαν την ακύρωση της καταγγελίας συμβάσεων αυτών από την ΕΥΔΑΠ και την εντεύθεν υποχρέωση αυτής να αποδέχεται τις υπηρεσίες τους. Οι προσφεύγοντες διέτύπωναν πολλούς λόγους προς επίρρωση του ισχυρισμού τους, ότι δηλαδή έπρεπε να συνταξιοδοτηθούν όταν θα συμπλήρωναν το 65ο έτος της ηλικίας τους.

7. Στις 19-6-1997, το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών έκανε δεκτή την αγωγή των προσφευγόντων (απόφαση 1768/1997).

8. Στις 10-11-1997, η ΕΥΔΑΠ εφείβη την απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών.

9. Στις 9-2-1999, το Εφετείο Αθηνών επικύρωσε την απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών ως προς το ότι έπρεπε οι προσφεύγοντες να συνταξιοδοτηθούν μετά τη συμπλήρωση του 65ου και όχι του 58ου έτους της ηλικίας τους.

10. Στις 22-4-1999, η ΕΥΔΑΠ άσκησε αναίρεση κατά της εφετειακής αποφάσεως. Διέτύπωσε δε έναν και μόνο λόγο αναιρέσεως, με τον οποίο προσαπτόταν στο Εφετείο εσφαλμένη εκτίμηση του εφαρμοστέου στην περίπτωση αυτή νόμου.

11. Στις 18-1-2000, ο Άρειος Πάγος αναίρεσε την εφετειακή απόφαση και παρέπεμψε την υπόθεση προς περαιτέρω εκδίκαση στο ίδιο Εφετείο. Ειδικότερα, ο Άρειος Πάγος δέχθηκε ότι το Εφετείο δεν είχε εφαρμόσει

στην προκειμένη υπόθεση τον οικείο νόμο. Κατέληξε δε ότι ο εφαρμοσθείς από το Εφετείο νόμος είχε καταργηθεί δυνάμει προσφάτου νομοθεσίας η οποία προέβλεπε συνταξιοδότηση κατόπιν συμπληρώσεως 35ετούς συντάξιμης υπηρεσίας (απόφαση 93/2000).

12. Στις 18-9-2000, το Εφετείο Αθηνών απέρριψε την αγωγή των προσφευγόντων (απόφαση 7401/2000).

13. Στις 4-12-2000, οι προσφεύγοντες, εκπροσωπούμενοι από δικηγόρο, άσκησαν αναίρεση κατά της αποφάσεως 7401/2000 του Εφετείου Αθηνών. Η εκ 50 σελίδων αίτηση αυτών ήταν διαρθρωμένη ως εξής : στο πρώτο μέρος αυτής, με τον τίτλο «ιστορικό», οι προσφεύγοντες ανέφεραν τα πραγματικά περιστατικά και την πορεία της υποθέσεως αυτών ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Ειδικότερα, εξέθεταν ότι κατά τον χρόνο συνταξιοδοτήσεως αυτών, είχαν συμπληρώσει το 58^ο έτος της ηλικίας τους και είχαν 35ετή συντάξιμη υπηρεσία. Στο δεύτερο μέρος, με τον τίτλο «το σκεπτικό της προσβαλλόμενης αποφάσεως», εξέθεταν τους λόγους στους οποίους το Εφετείο είχε βασίσει την απόρριψη της αγωγής τους. Στο τρίτο και τελευταίο μέρος του αναιρετηρίου, οι προσφεύγοντες ανέπτυσαν εννέα λόγους αναιρέσεως. Με τους πέντε πρώτους προσέβαλλαν, αφ' ενός, την ερμηνεία της νομοθεσίας, στην οποία προέβη το Εφετείο, υπό το φως των παραδοχών της αποφάσεως 93/2000 του Αρείου Πάγου. Αφ' ετέρου, τα μέσα αυτά σκοπό είχαν να στοιχειοθετήσουν ότι το Εφετείο είχε προβεί σε εσφαλμένη εκτίμηση της νομοθεσίας, η οποία διείπε τη συνταξιοδότηση αυτών. Ειδικότερα, οι προσφεύγοντες υπεστήριζαν ότι η εφαρμοσθείσα από το Εφετείο διάταξη δεν λάμβανε υπόψη άλλες νομοθετικές ή συνταγματικές διατάξεις, ούτε το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1. Με τα λοιπά μέσα, αμφισβητούσαν την αιτιολογία της προσβαλλόμενης αποφάσεως, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο το Εφετείο είχε διεξάγει τις αποδείξεις. Η προσβαλλόμενη απόφαση είχε επισυναφθεί στην αίτηση αναιρέσεως.

14. Στις 9-4-2002, ο Άρειος Πάγος απέρριψε την αίτηση. Οι πέντε πρώτοι λόγοι της αναιρέσεως απερρίφθησαν ως απαράδεκτοι επειδή οι προσφεύγοντες δεν παρέθεσαν στο αναιρετήριο τα πραγματικά περιστατικά τα οποία δέχθηκε το Εφετείο για να απορρίψει την έφεση αυτών. Ειδικότερα, ο Άρειος Πάγος έκρινε τα ακόλουθα :

«Επειδή, από τις διατάξεις των άρθρων 118 παρ. 4, 566 παρ. 1, 577 παρ. 3 και 578 του Κ. Πολ. Δ. συνάγεται ότι όταν η αγωγή κρίθηκε κατ' ουσία βάσιμη ή αβάσιμη, για να είναι ορισμένος και άρα παραδεκτός ο λόγος αναιρέσεως με τον οποίο προσάπτεται στο δικαστήριο της ουσίας ευθεία ή εκ πλαγίου παραβίαση κανόνα ουσιαστικού δικαίου (άρθρ. 559 αριθ. 1 και 19 Κ.Πολ.Δ.), δεν αρκεί να εκτίθενται στο αναιρετήριο το κατά την εκδοχή του αναιρεσείοντος πραγματικό μέρος της υποθέσεως, οι διατάξεις που φέρονται ότι παραβιάστηκαν, η έννοια που αποδίδει σ' αυτές ο αναιρεσείων και το συμπέρασμα του δικαστηρίου που φέρεται ως προϊόν ερμηνευτικού ή υπαγωγικού πράγματος, αλλά πρέπει επιπλέον να αναφέρονται με πληρότητα και σαφήνεια οι ουσιαστικές παραδοχές της προσβαλλόμενης αποφάσεως, δηλαδή τα πραγματικά περιστατικά που δέχθηκε το δικαστήριο ως θεμελιωτικά της κρίσεώς του για το βάσιμο ή αβάσιμο της αγωγής (ή άλλης αυτοτελούς αιτήσεως ή ανταιτήσεως), αφού διαφορετικά δεν είναι δυνατή με βάση το περιεχόμενο του αναιρετηρίου η στοιχειοθέτηση των σχετικών λόγων αναιρέσεως (...). [Στην προκειμένη περίπτωση] [οι αναιρεσείοντες] δεν παραθέτουν στο αναιρετήριο τις ουσιαστικές παραδοχές του Εφετείου, δηλαδή τα πραγματικά περιστατικά που δέχθηκε τούτο για να στηρίξει τη φερόμενη ως εσφαλμένη και ανεπαρκώς ή αντιφατικώς αιτιολογημένη κρίση του. Επομένως με βάση το περιεχόμενο του αναιρετηρίου – του οποίου δεν επιτρέπεται συμπλήρωση κατά τα προεκτεθέντα – δεν είναι δυνατό να ελεγχθούν και στοιχειοθετηθούν οι παραπάνω αναιρετικοί λόγοι, οι οποίοι πρέπει να απορριφθούν ως αόριστοι.»

15. Οι λοιποί λόγοι απερρίφθησαν ως απαράδεκτοι ή ως αβάσιμοι (απόφαση 657/2002).

II. ΟΙΚΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

16. Τα οικεία άρθρα του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ορίζουν τα εξής :

Άρθρο 118

«Τα δικόγραφα που επιδίδονται από ένα διάδικο σε άλλον ή υποβάλλονται στο δικαστήριο πρέπει να αναφέρουν :

(...)

4) το αντικείμενο του δικογράφου, κατά τρόπο σαφή, ορισμένο και ευσύνοπτο.

(...)»

Άρθρο 566 παρ. 1

«Το έγγραφο της αναίρεσης πρέπει να περιέχει τα στοιχεία που απαιτούνται κατά τα άρθρα 118 έως 120, να αναφέρει την προσβαλλόμενη απόφαση, τους λόγους της αναίρεσης, αίτηση για την αναίρεση, ολική ή εν μέρει της προσβαλλόμενης απόφασης και αίτηση για την ουσία της υπόθεσης.»

Άρθρο 577 παρ. 3

«Αν ο Άρειος Πάγος κρίνει νόμιμη και παραδεκτή την αναίρεση, εξετάζει το παραδεκτό και το βάσιμο των λόγων της.»

Άρθρο 578

Αν το αιτιολογικό της προσβαλλόμενης απόφασης κρίνεται εσφαλμένο αλλά το διατακτικό της ορθό, ο Άρειος Πάγος απορρίπτει την αναίρεση (...)»

17. Κατά τη νομολογία του Αρείου Πάγου, στο έγγραφο της αναίρεσης πρέπει να αναφέρεται ο κανόνας ουσιαστικού δικαίου που παραβιάσθηκε, σε τι έγκειται το νομικό σφάλμα, δηλαδή πού ευρίσκεται η παραβίαση στην ερμηνεία ή την εφαρμογή του εν λόγω κανόνα, και πρέπει, επίσης, να αναφέρονται τα πραγματικά περιστατικά στα οποία βασίσθηκε το Εφετείο για να απορρίψει την έφεση (Α.Π. 372/2002, 388/2002).

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΟ

I. ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΒΑΛΛΟΜΕΝΗΣ ΑΙΤΙΑΣΕΩΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 § 1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΣ

A. Επί του δικαιώματος προσβάσεως σε δικαστήριο

18. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι λόγω της απορρίψεως από τον Άρειο Πάγο ορισμένων εκ των λόγων αναίρεσεως αυτών για τυπικούς λόγους, παραβιάσθηκε το δικαίωμα προσβάσεως αυτών σε δικαστήριο, όπως προβλέπεται από το άρθρο 6 παρ. 1 και 2 της Συμβάσεως. Το Δικαστήριο θα εξετάσει την αιτίαση αυτή υπό το πρίσμα του άρθρου 6 παρ. 1 της Συμβάσεως, η οποία αποτελεί τη μόνη οικεία διάταξη στην προκειμένη περίπτωση. Η εν λόγω διάταξη έχει ως εξής :

«Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαια (...) εντός ευλόγου προθεσμίας από (...) δικαστήριο, το οποίο (...) θα αποφασίσει (...) επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως (...)»

1. Επί του παραδεκτού

19. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη κατά την έννοια του άρθρου 35 παρ. 3 της Συμβάσεως.

Επισημαίνει, εξ άλλου, ότι η εν λόγω αιτίαση δεν προσκρούει σε κάποιον άλλο λόγο απαραδέκτου. Αρμόζει επομένως να γίνει δεκτή.

2. Επί της ουσίας

α. Επιχειρήματα των διαδίκων

20. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο Άρειος Πάγος δεν ενεργεί ως τρίτος βαθμός δικαιοδοσίας. Ο ρόλος του δεν συνίσταται στην εκ νέου εξέταση της ιστορικής βάσεως της αγωγής, αλλά στην εκτίμηση της νομιμότητας της προσβαλλομένης αποφάσεως. Η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι, στην παρούσα υπόθεση, ο Άρειος Πάγος εφήρμοσε απλώς την πάγια νομολογία του ως προς τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μία αίτηση για αναίρεση γίνεται δεκτή. Ειδικότερα, κατά τη νομολογία αυτή, όταν η έφεση απορρίπτεται ως αβάσιμη, δηλαδή μετά από τη διεξαγωγή των αποδείξεων από το κατώτερο δικαστήριο, το ανώτατο δικαστήριο απαιτεί όπως ο ενδιαφερόμενος παραθέτει στο αναιρετήριο τα πραγματικά περιστατικά τα οποία δέχθηκε το κατώτερο δικαστήριο. Για την Κυβέρνηση, η παράθεση των πραγματικών περιστατικών είναι απαραίτητη, ώστε ο Άρειος Πάγος να δύναται, στη συνέχεια, να ασκήσει τον έλεγχό του επί της ερμηνείας κανόνα δικαίου από το κατώτερο δικαστήριο.

21. Η Κυβέρνηση θεωρεί ότι είναι λογικό να υποχρεούται ο αναιρεσείων να παραθέτει τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως, όπως στοιχειοθετήθηκαν από το Εφετείο μετά από τη διεξαγωγή των αποδείξεων. Στην αντίθετη περίπτωση, θα έπρεπε να αναζητήσει ο ίδιος ο Άρειος Πάγος τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως, τα οποία οδήγησαν το Εφετείο σε εσφαλμένη ερμηνεία του εσωτερικού δικαίου.

22. Σε κάθε περίπτωση, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, ακόμα και αν οι λόγοι αναιρέσεως είχαν γίνει δεκτοί, δεν θα ευδοκιμούσαν. Πράγματι, ο Άρειος Πάγος είχε ήδη ερμηνεύσει, στο πλαίσιο της αποφάσεως 93/2000, τις

αμφισβητούμενες από τους πέντε πρώτους λόγους αναιρέσεως διατάξεις. Επομένως, ο Άρειος Πάγος θα τους είχε και πάλι απορρίψει, διότι θα είχε και πάλι υιοθετήσει τον ίδιο δικανικό συλλογισμό.

23. Οι προσφεύγοντες αντικρούουν τον ισχυρισμό αυτό και επισημαίνουν ότι με τους πέντε πρώτους λόγους, δεν αμφισβητούσαν τον τρόπο με τον οποίο το Εφετείο είχε αξιολογήσει τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως εν σχέσει προς τις εφαρμοζόμενες διατάξεις. Αντιθέτως, μάλιστα, οι αιτιάσεις τους αφορούσαν άμεσα τον τρόπο με τον οποίο το Εφετείο είχε ερμηνεύσει το εφαρμοζόμενο δίκαιο. Επομένως, η παράθεση, στο αναιρετήριο, των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως, όπως είχαν γίνει δεκτά από το Εφετείο, δεν ήταν απαραίτητη για την εξέταση των πέντε πρώτων λόγων αναιρέσεως. Σε κάθε περίπτωση, οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι ανέφεραν στο αναιρετήριο τόσο τα πραγματικά περιστατικά όσο και τους λόγους τους οποίους δέχθηκε το Εφετείο, ώστε ο Άρειος Πάγος να ασκήσει τον δικαστικό έλεγχο.

β. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

ι. Γενικές Αρχές

24. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει την πάγια νομολογία του, σύμφωνα με την οποία δεν έχει ως ρόλο να υποκαθιστά τα εθνικά δικαστήρια. Έγκειται, κατ' αρχήν, στις εθνικές αρχές, και δη στα δικαστήρια, να ερμηνεύουν την εθνική νομοθεσία (βλ., μεταξύ πολλών άλλων, *García Manibardo κατά της Ισπανίας*, η° 38695/97, § 36, CEDH 2000-II). Εξ άλλου, το «δικαίωμα σε δικαστήριο», ιδιαίτερη πτυχή του οποίου συνιστά το δικαίωμα προσβάσεως, δεν είναι απόλυτο και υπόκειται σε εμμέσως αποδεκτούς περιορισμούς, ιδία δε όσον αφορά τις σχετικές προς το παραδεκτό προσφυγής προϋποθέσεις, διότι, ως εκ της φύσεώς του, συνεπάγεται ρύθμιση από το κράτος, το οποίο

διαθέτει ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως. Εντούτοις, οι περιορισμοί αυτοί δεν θα έπρεπε να εμποδίζουν την πρόσβαση διοικουμένου κατά τρόπο ή σε σημείο που να θίγεται ουσιαστικά το δικαίωμά του σε δικαστήριο. Τέλος, είναι ασυμβίβαστοι με το άρθρο 6 παρ. 1 όταν δεν τείνουν προς ένα νόμιμο σκοπό και δεν υφίσταται εύλογη σχέση αναλογικότητας ανάμεσα στα χρησιμοποιούμενα μέσα και στον επιδιωκόμενο σκοπό (βλ., μεταξύ πολλών άλλων, *Edificaciones March Gallego S.A. κατά της Ισπανίας*, απόφαση από 19 Φεβρουαρίου 1998, *Recueil des arrêts et décisions* 1998-I, σελ. 290, παρ. 34). Πράγματι, το δικαίωμα προσβάσεως σε δικαστήριο θίγεται όταν η ρύθμισή του παύει να εξυπηρετεί τους σκοπούς της νομικής ασφαλείας και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, και αποτελεί ένα είδος εμποδίου το οποίο δεν επιτρέπει την επί της ουσίας εκδίκαση της υποθέσεως του διοικουμένου από το αρμόδιο δικαστήριο.

25. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, περαιτέρω, ότι το άρθρο 6 της Συμβάσεως δεν αναγκάζει τα Συμβαλλόμενα Κράτη να συστήνουν εφετεία ή αναιρετικά δικαστήρια (βλ., ειδικότερα, *Delcourt κατά του Βελγίου*, απόφαση από 17 Ιανουαρίου 1970, *série A* n° 11, σελ. 13-15, παρ. 25-26). Ωστόσο, εάν υπάρχουν τέτοια δικαστήρια, πρέπει να γίνονται σεβαστές οι εγγυήσεις του άρθρου 6, ιδία δε όσον αφορά την εξασφάλιση στους προσφεύγοντες ενός πραγματικού δικαιώματος προσβάσεως στα δικαστήρια για τις αποφάσεις τις σχετικές προς τα «δικαιώματα και υποχρεώσεις» τους «αστικής φύσεως» (βλ., μεταξύ πολλών άλλων, *Brualla Gómez de la Torre κατά της Ισπανίας*, απόφαση από 19 Δεκεμβρίου 1997, *Recueil* 1997-VIII, σελ. 2956, παρ. 37). Περαιτέρω, η συμβατότητα των περιορισμών, οι οποίοι προβλέπονται από το εσωτερικό δίκαιο, με το δικαίωμα προσβάσεως σε δικαστήριο, το οποίο αναγνωρίζεται από το άρθρο 6 παρ. 1 της Συμβάσεως, εξαρτάται από τις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης διαδικασίας και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τόσο η δίκη στο σύνολό της, η οποία διεξάγεται στο πλαίσιο της εσωτερικής εννόμου τάξεως, όσο και ο ρόλος τον οποίο διαδραμάτισε το

ανώτατο δικαστήριο, οι δε προϋποθέσεις υπό τις οποίες γίνεται δεκτή μία αίτηση αναιρέσεως, δύνανται να είναι αυστηρότερες από εκείνες οι οποίες ισχύουν για την έφεση (*Khalfaoui κατά της Γαλλίας*, n° 34791/97, CEDH 1999-IX).

26. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, τέλος, ότι οι ρυθμίσεις οι σχετικές προς τις διατυπώσεις οι οποίες απαιτούνται για την κατάθεση αναιρέσεως, σκοπό έχουν τη διασφάλιση της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και τον σεβασμό, ειδικότερα, της αρχής της νομικής ασφαλείας. Εντούτοις, πρέπει οι ενδιαφερόμενοι να δύνανται να αναμένουν ότι οι κανόνες θα εφαρμοσθούν (*Miragall Escolano κ.λ.π. κατά της Ισπανίας*, n°s 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 και 41509/98, παρ. 33, CEDH 2000-I).

27. Μέχρι σήμερα, το Δικαστήριο έχει κρίνει κατ' επανάληψη ότι η εφαρμογή από τα εθνικά δικαστήρια διατυπώσεων οι οποίες πρέπει να τηρούνται για την άσκηση ενδίκου μέσου, είναι δυνατόν να θίγει το δικαίωμα προσβάσεως σε δικαστήριο. Αυτό συμβαίνει όταν η εξαιρετικά φορμαλιστική ερμηνεία της κοινής νομιμότητας από δικαστήριο εμποδίζει, εν τοις πράγμασι, την επί της ουσίας εξέταση του ασκηθέντος από τον ενδιαφερόμενο ενδίκου μέσου (*Běleš κ.λ.π. κατά της Δημοκρατίας της Τσεχίας*, n° 47273/99, § 69, CEDH 2002-IX, *Zvolský και Zvolská κατά της Δημοκρατίας της Τσεχίας*, n° 46129/99, § 55, CEDH 2002-IX). Βάσει των ανωτέρω, το Δικαστήριο έχει ήδη δεχθεί ότι θα ήταν δυνατόν οι προϋποθέσεις, όσον αφορά το παραδεκτό αιτήσεως αναιρέσεως, να είναι αυστηρότερες από εκείνες της εφέσεως (προρρηθείσα απόφαση *Běleš κ.λ.π. κατά της Δημοκρατίας της Τσεχίας*, § 62).

ii. Εφαρμογή στην προκειμένη περίπτωση των προαναφερομένων αρχών

28. Στην παρούσα υπόθεση, μέλημα του Δικαστηρίου είναι να εξετάσει εάν ο λόγος για τον οποίο ο Άρειος Πάγος απέρριψε τους πέντε πρώτους λόγους αναιρέσεως, αποστέρησε, στην ουσία, από τους προσφεύγοντες το δικαίωμά τους σε επί της ουσίας εκδίκαση της υποθέσεώς τους. Προς τούτο, το Δικαστήριο θα εξετάσει την αναλογικότητα του επιβληθέντος περιορισμού εν σχέσει με τις απαιτήσεις της νομικής ασφάλειας και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης.

29. Κατ' αρχήν, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ο κανόνας ο οποίος εφαρμόστηκε από τον Άρειο Πάγο, προκειμένου το εν λόγω δικαστήριο να αποφανθεί επί του παραδεκτού των επίμαχων λόγων αναιρέσεως, είναι μία νομολογιακή επινόηση : δεν απορρέει από κάποια συγκεκριμένη δικονομική διάταξη αλλά, αντιθέτως, από τον συνδυασμό τεσσάρων άρθρων του ΚΠολΔ. Εν ολίγοις, το ανώτατο δικαστήριο ορίζει, εν προκειμένω, μία προϋπόθεση παραδεκτού η οποία αφορά την αοριστία και όχι τους αναιρετικούς λόγους.

30. Βεβαίως, αυτός ο νομολογιακός κανόνας υπόκειται, συνήθως, στις απαιτήσεις της νομικής ασφάλειας και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης : όταν ο αναιρεσείων προσάπτει στο Εφετείο λανθασμένη εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως εν σχέσει με τον κανόνα δικαίου τον οποίο εφήρμοσε, εύλογο είναι να απαιτείται από αυτόν να εκθέτει στην αίτηση αναιρέσεως τα πραγματικά περιστατικά τα οποία δέχθηκε το Εφετείο. Στην αντίθετη περίπτωση, το ανώτατο δικαστήριο δεν θα ήταν, σε καμία περίπτωση, σε θέση να ασκήσει τον έλεγχο της ορθότητας της προσβαλλόμενης αποφάσεως, και θα έπρεπε να προβεί σε εκ νέου απόδειξη των σχετικών πραγματικών γεγονότων και να τα ερμηνεύει εν σχέσει με τον κανόνα δικαίου τον οποίο εφήρμοσε το Εφετείο. Όμως, αυτό δεν είναι δυνατό να συμβεί, διότι θα σήμαινε ότι απαιτείται από το ανώτατο δικαστήριο να διατυπώσει, το ίδιο, τους αναιρετικούς λόγους, τους οποίους θα έπρεπε, στη συνέχεια, να εξετάσει. Εν ολίγοις, ο εφαρμοσθείς στην προκειμένη περίπτωση νομολογιακός κανόνας εναρμονίζεται με την ιδιαιτερότητα του ρόλου του

Αρείου Πάγου, ο έλεγχος του οποίου περιορίζεται στην τήρηση του δικαίου (βλ., προς την κατεύθυνση αυτή, *Βρέχος κατά της Ελλάδος* (déc.), n° 7632/04, 11 Απριλίου 2006).

31. Εν τούτοις, στην παρούσα υπόθεση, δύσκολα θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η αίτηση αναιρέσεως των προσφευγόντων υποχρέωνε τον Άρειο Πάγο να προβεί σε εκ νέου απόδειξη των πραγματικών γεγονότων. Κατά το Δικαστήριο, δύο είναι τα στοιχεία τα οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη. Πρώτον, οι πέντε πρώτοι αναιρετικοί λόγοι αφορούσαν αποκλειστικά την ερμηνεία, εκ μέρους του Εφετείου, των διατάξεων οι οποίες εφαρμόσθηκαν στη συγκεκριμένη υπόθεση. Ειδικότερα, με αυτούς τους αναιρετικούς λόγους, οι προσφεύγοντες υπεστήριζαν ότι η υιοθετηθείσα από το Εφετείο ερμηνεία αντέβαινε προς διαφόρους κανόνες νομοθετικού, συνταγματικού και διεθνούς χαρακτήρα. Επομένως, η σύγχρονη έκθεση των πραγματικών περιστατικών, όπως αυτά αποδείχθηκαν ενώπιον του Εφετείου, δεν ήταν αναγκαία προκειμένου το ανώτατο δικαστήριο να μπορέσει να ασκήσει τον δικαστικό του έλεγχο.

32. Δεύτερον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι τα καθοριστικά πραγματικά περιστατικά για την εξέταση της υποθέσεως ενώπιον του Αρείου Πάγου, δεν ήταν ιδιαιτέρως πολύπλοκα. Πράγματι, αυτά συνοψίζονταν σε ένα απλό στοιχείο : οι προσφεύγοντες συνταξιοδοτήθηκαν μόλις συμπλήρωσαν το 58ό έτος της ηλικίας τους και 35ετή συντάξιμη υπηρεσία. Κατά τους ισχυρισμούς των προσφευγόντων, θα έπρεπε αυτοί να συνταξιοδοτηθούν όταν θα συμπλήρωναν το 65ο έτος της ηλικίας τους. Όμως, από το πρώτο μέρος του αναιρετηρίου προέκυπτε σαφώς ότι οι προσφεύγοντες συνταξιοδοτήθηκαν μόλις συμπλήρωσαν το 58ό έτος της ηλικίας τους και 35ετή συντάξιμη υπηρεσία. Σε κάθε περίπτωση, η προσβαλλόμενη εφευαική απόφαση είχε επισυναφθεί στο αναιρετήριο. Ως εκ τούτου, ο ανώτατος δικαστής ήταν σε θέση να ανατρέξει απρόσκοπτα στο κείμενο της προσβαλλόμενης αποφάσεως και να επαληθεύσει την ακρίβεια ενός απλού γεγονότος, το οποίο είχε παρατεθεί στο αναιρετήριο.

33. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο εκτιμά ότι τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως, όπως αυτά αποδείχθηκαν ενώπιον του Εφετείου, είχαν περιέλθει εις γνώσιν των ανωτάτων δικαστών. Το γεγονός ότι αυτοί απέρριψαν τους συγκεκριμένους λόγους της αναιρέσεως ως απαράδεκτους, επειδή οι προσφεύγοντες «δεν παραθέτουν στο αναιρετήριο τις ουσιαστικές παραδοχές του Εφετείου», συνιστά μία προσέγγιση εξαιρετικά φορμαλιστική, η οποία εμπόδισε τους προσφεύγοντες να επιτύχουν την επί της ουσίας εξέταση των ισχυρισμών τους από τον Άρειο Πάγο (βλ., προς την κατεύθυνση αυτή, προρρηθείσες αποφάσεις *Běleš κ.λ.π. κατά της Δημοκρατίας της Τσεχίας* § 69, *Zvolský και Zvolská κατά της Δημοκρατίας της Τσεχίας*, § 55).

34. Υπό το φως των ως άνω δικανικών συλλογισμών, το Δικαστήριο εκτιμά ότι, στην παρούσα υπόθεση, ο περιορισμός ο οποίος επεβλήθη στο δικαίωμα προσβάσεως των προσφευγόντων σε δικαστήριο δεν υπήρξε ανάλογος του σκοπού εγγυήσεως της νομικής ασφάλειας και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης.

35. Υπήρξε, επομένως, παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Συμβάσεως, όσον αφορά το δικαίωμα προσβάσεως των προσφευγόντων σε δικαστήριο.

B. Περί της διάρκειας της διαδικασίας

36. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι λόγω της διάρκειας της διαδικασίας παραβιάσθηκε η αρχή της «εύλογης προθεσμίας», όπως προβλέπεται από το άρθρο 6 § 1 της Συμβάσεως.

37. Η περίοδος η οποία πρέπει να ληφθεί υπόψη, είχε ως αφετηρία την 29^η Ιουλίου 1996, ημερομηνία κατά την οποία επελήφθη της υποθέσεως το Πρωτοδικείο Αθηνών, και έληξε στις 9 Απριλίου 2002, με την απόφαση 657/2002 του Αρείου Πάγου. Διήρκεσε, επομένως, πέντε έτη και ένδεκα μήνες περίπου για πέντε βαθμούς δικαιοδοσίας.

Επί του παραδεκτού

38. Το Δικαστήριο υπομινύσκει ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας μιας διαδικασίας εκτιμάται αναλόγως των περιστάσεων της υποθέσεως και λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων, τα οποία έχουν διαμορφωθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου και ειδικότερα της πολυπλοκότητας της υποθέσεως, της συμπεριφοράς του προσφεύγοντος και της συμπεριφοράς και ευθύνης των αρμοδίων αρχών, ως και των συνεπειών της διαφοράς για τους ενδιαφερομένους (βλ., μεταξύ πολλών άλλων, *Frydlender κατά της Γαλλίας* [GC], n° 30979/96, § 43, CEDH 2000-VII).

39. Υπό το φως της οικείας νομολογίας του, το Δικαστήριο εκτιμά ότι χρονικό διάστημα πέντε ετών και ένδεκα μηνών δεν δύναται να θεωρηθεί ως υπερβολικό για πέντε βαθμούς δικαιοδοσίας (βλ., *mutatis mutandis*, *Μοσχόπουλος κατά της Ελλάδος* (déc.), n° 43858/02, 15 Ιανουαρίου 2004). Επομένως, το Δικαστήριο εκτιμά ότι στην παρούσα υπόθεση η δικαιοσύνη δεν «απενεμήθη με καθυστέρηση τέτοια που να θίγεται η αποτελεσματικότητα και η αξιοπιστία της» (*Katte Klitsche de la Grange κατά της Ιταλίας*, απόφαση από 27 Οκτωβρίου 1994, série A n° 293-B, σελ. 39, § 61).

40. Ως εκ τούτου, πρέπει η αιτίαση αυτή να απορριφθεί ως προδήλως αβάσιμη, κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 §§ 3 και 4 της Συμβάσεως.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΒΑΛΛΟΜΕΝΗΣ ΑΙΤΙΑΣΕΩΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 13 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΣ

41. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι λόγω της απορρίψεως από τον Άρειο Πάγο μερικών από τους πέντε πρώτους λόγους αναιρέσεως, παραβιάσθηκε το δικαίωμά τους σε πραγματική προσφυγή. Επικαλούνται δε το άρθρο 13 της Συμβάσεως, σε συνδυασμό με τα άρθρα 6 § 1 της Συμβάσεως και 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι προσφεύγοντες ουδόλως στηρίζουν την αιτίασή τους υπό το πρίσμα του

άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1. Θα εξετάσει επομένως την αιτίασή τους μόνον υπό το πρίσμα του άρθρου 13, σε συνδυασμό με το άρθρο 6 § 1 της Συμβάσεως. Το άρθρο 13 ορίζει ότι :

«Κάθε πρόσωπο του οποίου τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που αναγνωρίζονται στη (...) Σύμβαση παραβιάσθηκαν, έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίαση διαπράχθηκε από πρόσωπο που ενεργεί κατά την άσκηση των δημοσίων καθηκόντων του.»

A. Επί του παραδεκτού

42. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη κατά την έννοια του άρθρου 35 § 3 της Συμβάσεως, και ότι, περαιτέρω, δεν προσκρούει σε κάποιον άλλο λόγο απαραδέκτου.

B. Επί της ουσίας

43. Βάσει της διαπιστώσεως της παραγράφου 35 ανωτέρω, το Δικαστήριο εκτιμά ότι δεν απαιτείται η εκ μέρους του τοποθέτηση στο πλαίσιο του άρθρου 13. Πράγματι, οι επιταγές του άρθρου 13 δεν είναι τόσο απόλυτες όσο εκείνες του άρθρου 6 § 1, και, στην προκειμένη περίπτωση, ενσωματώνονται στο τελευταίο (βλ., μεταξύ άλλων, *Sporrong και Lönnroth κατά της Σουηδίας*, απόφαση από 23 Σεπτεμβρίου 1982, série A n° 52, σελ. 32, § 88).

III. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΣ

44. Το άρθρο 41 της Συμβάσεως ορίζει ότι:

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Συμβάσεως ή των Πρωτοκόλλων αυτής, και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού

Συμβαλλομένου Μέρους δεν επιτρέπει ειμή την ατελή επανόρθωση των συνεπειών της παραβιάσεως αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εν ανάγκη, στο αδικηθέν μέρος δικαία ικανοποίηση.»

A. Ζημία

45. Για την υλική ζημία, οι προσφεύγοντες προβάλλουν ότι μόνη κατάλληλη επανόρθωση στην προκειμένη περίπτωση θα ήταν η εκ νέου έγερση της διαδικασίας ενώπιον του Αρείου Πάγου, ώστε το ανώτατο δικαστήριο να προβεί σε μία επί της ουσίας εξέταση των αιτιάσεών τους. Για την ηθική βλάβη, οι προσφεύγοντες ζητούν 30.000 ευρώ δι' έκαστον εξ αυτών.

46. Η Κυβέρνηση εκτιμά ότι και μόνον η διαπίστωση παραβιάσεως θα συνιστούσε επαρκή δικαία ικανοποίηση.

47. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, στην παρούσα υπόθεση, για την επιδίκαση δικαίας ικανοποίησεως, θα πρέπει να βασισθεί μόνο στο γεγονός ότι οι προσφεύγοντες δεν έτυχαν του δικαιώματος προσβάσεως σε δικαστήριο, κατά παράβαση του άρθρου 6 § 1 της Συμβάσεως.

48. Όσον αφορά το αίτημα περί εκ νέου εγέρσεως της διαδικασίας ενώπιον του Αρείου Πάγου, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι οι προσφεύγοντες δεν διευκρινίζουν εάν κάτι παρόμοιο επιτρέπεται από το ισχύον ελληνικό σύστημα (*a contrario, Claes κ.λ.π. κατά του Βελγίου*, n°s 46825/99, 47132/99, 47502/99, 49010/99, 49104/99, 49195/99 και 49716/99, §§ 53, 2 Ιουνίου 2005). Ως εκ τούτου, η εκ νέου έγερση της διαδικασίας ενώπιον του Αρείου Πάγου δεν δύναται να θεωρηθεί, στην προκειμένη περίπτωση, ως κατάλληλη επανόρθωση για την υλική ζημία κατά την έννοια του άρθρου 41 της Συμβάσεως. Αρμόζει, επομένως, να απορριφθεί το σχετικό αίτημα των προσφευγόντων.

49. Όσον αφορά την ηθική βλάβη, το Δικαστήριο εκτιμά ότι οι προσφεύγοντες αισθάνθηκαν πράγματι απογοήτευση λόγω της παραβιάσεως

του δικαιώματός προσβάσεως σε δικαστήριο. Αποφαινόμενο κατά δικαία κρίση, συμφώνως προς το άρθρο 41 της Συμβάσεως, το Δικαστήριο επιδικάζει σε κάθε έναν από τους προσφεύγοντες 5.000 ευρώ για ηθική βλάβη, καθώς και οιοδήποτε ποσό ήθελε οφείλεται ως φόρος.

Β. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

50. Οι προσφεύγοντες ζητούν επίσης το συνολικό ποσό των 3.000 ευρώ για τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη που πραγματοποίησαν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και 5.000 ευρώ για τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη που πραγματοποίησαν ενώπιον του Δικαστηρίου. Δεν προσκομίζουν αποδείξεις, ούτε απόδειξη παροχής υπηρεσιών των δικηγόρων τους.

51. Η Κυβέρνηση εκτιμά ότι οι αξιώσεις των προσφευγόντων δεν είναι αιτιολογημένες.

52. Κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η επιδίκαση εξόδων και δικαστικής δαπάνης προϋποθέτει ότι αποδεικνύονται πραγματικά, αναγκαία και, επίσης, εύλογα (*Ιατρίδης κατά της Ελλάδος* (δικαία ικανοποίηση) [GC], n° 31107/96, § 54, CEDH 2000-XI). Στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι προσφεύγοντες δεν προσκομίζουν παραστατικό όσον αφορά τα έξοδα τα οποία πραγματοποιήθηκαν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, ούτε όσον αφορά τα έξοδα τα οποία πραγματοποιήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου. Πρέπει, επομένως, να απορριφθούν οι αξιώσεις τους.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΩΣ,

1. *Κάνει δεκτή* την προσφυγή ως προς τις αιτιάσεις περί δικαιώματος προσβάσεως σε δικαστήριο και δικαιώματος σε πραγματική προσφυγή. Απορρίπτει την προσφυγή κατά τα λοιπά.

2. *Κρίνει* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Συμβάσεως.
3. *Κρίνει* ότι δεν απαιτείται η τοποθέτησή του στο πλαίσιο του άρθρου 13 της Συμβάσεως.
4. *Κρίνει* ότι
 - α) το διάδικο Κράτος υποχρεούται να καταβάλει σε κάθε έναν από τους προσφεύγοντες, εντός τριών μηνών από της ημερομηνίας κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί οριστική συμφώνως προς το άρθρο 44 § 2 της Συμβάσεως, 5.000 ευρώ για ηθική βλάβη, καθώς και οιοδήποτε ποσό ήθελε οφείλεται ως φόρος,
 - β) από της εκπνοής της προθεσμίας αυτής και μέχρι της καταβολής του, τα ποσά αυτά θα προσαυξάνονται με απλό τόκο ίσο προς το ισχύον κατ' αυτό το χρονικό διάστημα επιτόκιο της διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τραπεζής, προσαυξανόμενο κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.
5. *Απορρίπτει* το αίτημα περί δικαίας ικανοποίησης κατά τα λοιπά.

Συντάχθηκε στη Γαλλική γλώσσα, εν συνεχεία κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 27 Ιουλίου 2006 κατ' εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του Κανονισμού.

- υπογραφή -

/ Søren NIELSEN /

Γραμματέας

- υπογραφή -

/ Λουκής ΛΟΥΚΑΪΔΗΣ /

Πρόεδρος

Ονομαστικός κατάλογος προσφευγόντων

1. Δημήτριος Ευσταθίου
2. Δημήτριος Μακρής
3. Μιχαήλ Σουλόπουλος
4. Νικόλαος Στρωματιάς
5. Κωνσταντίνος Τούντας